

თავისუფლების და სიყვარულის პოეტი

მოკლე შინაარსი

მსოფლიოში ცნობილმა შოტლანდიელმა პოეტმა და ლირიკოსმა ნამდვილად დააგვირგვინა შოტლანდიის ეროვნული კულტურის აღმავლობის ეპოქა მეოთხრამეტე საუკუნეში, ახალი ჰორიზონტები გაუხსნა მას და აზიარა მსოფლიო კულტურის პოეტურ თემებს, მხატვრულ და ტექნიკურ მიღწევებს, ერთის მხრივ და მეორეს მხრივ ინგლისურ ლიტერატურას მოუტანა ახალი, ცინცხალი სურნელი და ცოცხალი გრძნობები, მამდიდრებელი და მამრავალფეროვანებელი. ბერნსის გენია მშობელი ხალხის წიაღში იშვა, მისით ნაყოფიერებდა, მისი ცხოველყოფელი და განახლებელი ძალით ისრუტავდა იმ საუკეთესოს, რაც კი ოდესმე შეუქმნია შოტლანდიის ხალხს. ჩხოველხატოვანება ენისა, ხალხური ლექსიკა, მახვილგონივრული, ფილოსოფიურ განზოგადებამდე მისული სხარტულები, მეტაფორები და სახეები რომლითაც იგი აზროვნებს, ხალხური შემოქმედებიდან იღებს სათავეს. ამ შემოქმედისათვის საარსებოდ აუცილებელი, გარემოთი ბერნსი განეზიერებული იყო, მაგრამ ასევე გაანებივრა და გაანაყოფიერა მან მშობელი ხალხის კულტურა, ვინაიდან მისი ყოველი სიტყვა სოფელსოფელ ზეპირგადაცემით გადადიოდა შოტლანდიელ ხალხში.

ბერნსი თავისუფლებას სიყვარულში, მის ადამიანის მასუღდგმულელებელ ძალაში ჭვრეტს. როგორც თავისუფლება არის მოქმედი ძალა, ადამიანის ყოველდღიური ცხოვრების გამჭოლი, ისე სიყვარულიც. იგი ზენა გრძნობაა, განგებით მოვლენილი ნეტარება, მაგრამ არა აბსტრაქტული ცნება, არამედ ადამიანის სულიერების განმახორციელებელი გრძნობა..

Diana Mikeladze

POET OF FREEDOM AND LOVE

Abstract

The article deals with the famous Scottish poet and lyrics who is widely regarded as the national poet of Scotland and is celebrated worldwide. Since Burns was Scottish, his artistic achievements seem outside the mainstream of eighteenth-century English literature.

Burns is an important and complex literary personage for several reasons: his place in the Scottish literary tradition, his pre-Romantic proclivities, his position as a human being from the less-privileged classes imaging a better world.

To these may be added his particular artistry, especially his ability to create encapsulating and synthesizing lines, phrases, and stanzas which continue to speak to and sum up the human condition.

Burns, however, has been viewed alternately as the beginning of another literary tradition: he is often called a pre-Romantic poet for his sensitivity to nature, his high valuation of feeling and emotion, his spontaneity, his fierce stance for freedom and against authority, his individualism, and his antiquarian interest in old songs and legends. The many backward glances of Romantic poets to Burns, as well as their critical comments and pilgrimages to the locales of Burns's life and work, suggest the validity of connecting Burns with that pervasive European cultural movement of the late eighteenth and early nineteenth centuries which shared with him a concern for creating a better world and for cultural renovation.

საკვანძო სიტყვები: შოტლანდიელი პოეტი, მიღწევები, ინგლისურ ლიტერატურა, შტრიხები, ზეპირგადაცემა, მგრძნობელობა, თავისუფლება, კულტურა.

Key words: Scottish poet, achievements, English Literature, lines, folklore, sensitivity, freedom, culture

შესავალი. ძნელია დაიძებნოს მეორე პოეტი, სახელით და დიდებით ასე განუყოფლად დაკავშირებული ორ ერთან, როგორც რობერტ ბერნსი (1759-1796). მან დაავიწროვინა შოტლანდიის ეროვნული კულტურის აღმავლობის ეპოქა XVIII საუკუნეში, ახალი ჰორიზონტები გაუხსნა მას და აზიარა, ერთის მხრივ, მსოფლიო კულტურის პოეტურ თემებს, მხატვრულ და ტექნიკურ მიღწევებს, და, მეორეს მხრივ, ინგლისურ ლიტერატურას მოუტანა ახალი, ცინცხალი სურნელი და ცოცხალი გრძნობები, მამდიდრებელი და გამმრავალფეროვნებელი.

ბერნსი ნოვატორ-გამგრძელებელია რემზისა და ფერგიუსონის მემკვიდრეობისა: „როგორც გიგანტურმა მცენარემ თავისი მასაზრდოებელი ნიადაგიდან ამოსწოვა გრძნობისა და აზრის ნოყიერება, მან საბოლოოდ მოუპოვა და დაუმკვიდრა პოეზიაში მოქალაქეობრივი უფლებები სახელმწიფო საქმეთა და ეკლესიის სფეროებიდან განდევნილ „ჩრდილოურ დიალექტს“, აქცია რა შოტლანდიელი ხალხის ენა პოეზიის ენად“ (ერისთავი, 1979: 29). ბერნსი შოტლანდიელების ყოფით, სასაუბრო ენაზე ქმნიდა თავის უკვდავ ლექსებს, ამ ენით გადმოსცემდა უნაზეს და უინტიმეს განცდებს, ვაჟაკურ, მებრძოლ

სულისკვეთებას, სულის ტკივილსა თუ სიხარულს, რასაც, მაშინ ლამის ინგლისურის დიალექტად ქცეული, შოტლანდიური ენით საკაცობრიო ღირებულება და მნიშვნელობა შესძინა. შოტლანდიური ენა საბოლოოდ დამკვიდრდა კაცობრიულ საგანძურში სხვა ენათა გვერდით, პოეზიისა და პოეტების ენად, რაც ბერნსის უდიდესი დამსახურებაა მისი მშობელი და მზრდელი ერისა და ენის წინაშე.

ბერნსის გენია მშობელი ხალხის წიაღში იშვა, მისით ნაყოფიერებდა, მისი ცხოველყოფელი და განმაახლებელი ძალით ისრუტავდა იმ საუკეთესოს, რაც კი ოდესმე შეუქმნია შოტლანდიის ხალხს. ცხოველხატოვანება ენისა, ხალხური ლექსიკა, მახვილგონივრული, ფილოსოფიურ განზოგადებამდე მისული სხარტულები, მეტაფორები და სახეები რომლითაც იგი აზროვნებს, ხალხურ შემოქმედებიდან იღებს სათავეს. ამ შემოქმედისათვის საარსებოდ აუცილებელი გარემოთი ბერნსი განებივრებული იყო, მაგრამ ასევე გაანებივრა და გაანაყოფიერა მან მშობელი ხალხის კულტურა, ვინაიდან მისი ყოველი სიტყვა სოფელ-სოფელ ზეპირგადაცემით გადადიოდა შოტლანდიელ ხალხში და ამდიდრებდა მის სულსა და გულს. ეს იყო ნამდვილი კულტურთრეგერობა საკუთარ ხალხის მიერ პროგრესული კულტურის შესათვისებლად (შდრ. ც. თოფურიძე, 1954).

უპირველესი, რითაც შეიძლება ბერნსის პიროვნება და პოეზია დახასიათდეს თავისუფლებისადმი, როგორც ადამიანის ღვთის სიყვარულის ობიექტად მაუნჯებელი, უზენაესი ღირებულებისადმი ღტოლვაა. ამ განწყობითაა აღბეჭდილი საფრანგეთის რევოლუციისადმი მიძღვნილი „თავისუფლების ხე“ (The Tree of Liberty), რომელიც ხელნაწერად თუ ზეპირი სახით გადადიოდა ხელიდან ხელში და გუტენბერგის გამოგონებას მხოლოდ 1838 წელს ეზიარა. ამის უპირატესი მიზეზი არა მხოლოდ ლექსის სულისკვეთება, არამედ პოეტის როგორც ჭეშმარიტად თავისუფალი ადამიანის საქციელი გახლდათ: როგორც ბიოგრაფები გადმოგვცემენ საფრანგეთის რევოლუციის საწყის წლებში ბერნსს აქციზის მოხელედ უმუშავია და კონტრაბანდისტებისათვის ჩამორთმეული ზარბაზნები საკუთარი ნებით რევოლუციონერი ფრანგებისათვის გაუგზავნია. მთავრობამ ზარბაზნები საზღვარზე დააკავა, ბერნსი კი პოლიტიკურად არასაიმედოდ გამოცხადდა (ერისთავი, 1979: 389). პოლიტიკური თვალსაზრისით ლექსის დასკვნითი ნაწილი

იქცევედა ხელისუფლების ყურადღებას და ბერნსის საწინააღმდეგოდ განაწყობდა:

„მეგობარო, საფრანგეთში ხეა ერთი,
მისი ქება ქვეყნად ვის არ სმენია.
მის მხეს ფიცავს, ვისაც უყვარს საფრანგეთი,
მისი მადლით ყველას მოუღხენია.

.....
ბრიტანეთო, განთქმულია შენი მუხა
შენი ფიჭვი და მაღალი ჩინარი,
შენმა სიტყვამ ბევრჯერ შორით დაიქუხა,
ბევრჯერ განახეს ნათელგადამდინარი.
მაგრამ სულ რომ შემორკინო ტყე და ველი,
სადაც საზღვრის მოდარაჯედ შენა ხარ,
კიდით კიდე დაიარო მიწა ვრცელი,
ამ ხის ნერგებს ვერსად წამლად ვერ ნახავ.

.....
მაშ, ვუმდეროთ სანუკვარს და სანეტაროს,
ამ ხეს, ჯერაც ჩვენს მიწაზე არყოფილს,
და ვუსურვოთ ძველ ბრიტანეთს, მეგობარო,
ჩვენც გვაგემოს მისი ტკბილი ნაყოფი.

(თარგმანი თ. ერისთავისა)

თავისუფლების თემატიკაზე შექმნილი ბევრი ლექსი შოტლანდიელმა ხალხმა სიმღერად აქცია და სამუდამოდ მიისაკუთრა, როგორც უდიდესი განძი სულისა და გონებისა. ასეთი ბედი ერგო „შოტლანდიურ მარსელიოზად“ მონათლულ ლექსსაც - „ბრუსი მიმართავს სკოტლენდის ლაშქარს“ Scots, wha hae wi'Wallace Bled. Bruce's Address to His Army“ (1794 წ.), რომელსაც დღესაც ძველებური გზნებით ამღერებენ სამშობლოში:

„თქვენ, ვინც ჰქროლით ქარდაქარ, ბრძოლით ბრუსის
მხარდამხარ,
ვინაც საკვდავად მზადა ხართ, - დღეს სიკვდილის დროა!
ელავს მზეში ჩაჩქანი, კარზე გვადგას ლაშქარი,
მოჰყავს ედვარდს ლაშქარი, - ბორკილები მოაქვს!
მაშ, ვინც ფიქრობს, დაგვტოვოს, იარაღი დაყაროს,
ლაჩრად ქედი წახაროს, - მოსახდენი მოხდეს!
მწყობრში დარჩეს ვაჟკაცი, ვისაც ხმლების კაშკაშში
ურჩევნია კაცურად სამშობლოსთვის მოკვდეს!
წინ! მახვილი ვაწივლოთ! მიწას სისხლი ვაწვიმოთ!
ბორკილები ვაცვილოთ, ძმანო შვილთა ჩვენთა!

წინ! დავამხოთ ტირანი! წინ! დიდება წინ არი!
ან სიცოცხლე ბრწყინვალე, ან სიკვდილი ერთად!”

(თარგმანი მ. ლებანიძისა)

ბერნსი თავისუფლებას სიყვარულში, მის როგორც, ადამიანის მასუღდგმულებელ ძალაში ჭერეცს. როგორც თავისუფლება არის მოქმედი ძალა, ადამიანის ყოველდღიური ცხოვრების გამჭოლი, ისე სიყვარულიც. იგი ზენა გრძნობაა, განგებით მოვლენილი ნეტარება, მაგრამ არა აბსტრაქტული ცნება, არამედ ადამიანის სულიერების განმახორციელებელი გრძნობა. სიყვარული მისი განხორციელების გარეშე არ არსებობს - ასეთია ბერნსის სიყვარული, წრფელი და ვნებიანი, პირველქმნილი და ნეტარებით აღმავსებელი; იგი სულია განხორციელებული და ხორცი გასულიერებული. ამიტომაც ვნებით დამუხტული ბერნსის სიყვარული არასდროს გადადის ზღვარს, მუდამ ინარჩუნებს უბიწობასა და ამადლებულობას. ამიტომაც, ბერნსის ლექსებში, როგორც ამას მოხდენილად ამბობს თ. ერისთავი, სიყვარული „მსუბუქფრთიანად, ლაღად და ბუნებრივად შემოდის“ (ერისთავი, 1979: 31). მაგალითად, ასე:

„ირწევა მწვანე ლერწამი, თავზე ევლება ქარია,
რაც ქვეყნად გამიხარია, სულ გოგოების ბრალია,

.....

მე ოღონდ სადმე ბინდისას სატრფოს მოვხვიო მკლავია,
წინ წყალი, უკან მეწვერი, შიგაც სიმდიდრის ზვავია.

.....

ჯერ შექმნა დედა ბუნებამ, ჯიში და მოდგმა კაცების,
ხელის გაწაფვას რომ მორჩა და დაოსტატდა სავსებით,
დააგვირგვინა ხელობა სუსტი და ნაზი არსებით“

(თარგმანი თ. ერისთავის).

ყველაზე მიწიერი, ვნებით სავსე განცდების გადმოცემისასაც კი ბერნსი ზეგარდმოშთაგონებულ მიჯნურად რჩება, რომლისთვისაც სიყვარული ადამიანის მათავისუფლებელი ღვთაებრივი ძალაა:

„.....ლბილი იყო - აბრეშუმი თმის, ჩვილი იყო - ბაგე კოცნის
ღირსი,

ტკბილი იყო - ყველაფერი მშლის, ვინც ლოვინი

გამიშალა, მისი.

ვკოცნე, ვკოცნე ძუძუ-მკერდი ბროლის, ბაგე შეინდის და

ყვრიმალი შაქრის....

და ჩემსა და ძელურ კედელს შორის ჩაეძინა მას უგონოდ

.....
მზე ამოდის, ხოლო მთვარე ჩადის, წლები გადის,
წარსული კი ბრწყინავს;
ვერაფერი ვერ ჩააქრობს სანთელს, ვერასოდეს, თუნდ
სამარის პირას,

ვერასოდეს დაგივიწყებ ცირას.“

(„ლოგინი რომ გამიშალა ცირამ..., თარგმანი მ. ლებანიძის).
რობერტ ბერნსი უყვარს სიცოცხლე, მთელი მშვენიერებით, მისი სისავსით და სისრულით, რომლის მიწიერი მასახიერებლებიც მის გარშემო მყოფი ადამიანები არიან. არავინაა გლეხის გოგოზე ლამაზი და უბრალო, იგი უმჯობესია ყველა ლამაზმანზე, რომლის კანის ფერი გედის სითეთრეს აღემატება (swan-white neck), თვალები ცის ვარსკვლავების (and her two eyes, like stars in skies) სიკაშკაშეს. მერე რა, თუ ხანდახან ჭკავის ყანაში უწევს ტოპვა, ის მაინც ყველაზე მშვენიერია.

ბერნსს ჰყოლია თავისი მუზა, უნახესი და ულამაზესი ჰაილენდელი ასული – მერი კემპბელი; ქორწინებამდე ცოტა ხნით ადრე გარდაცვლილ მერის რამდენიმე ლექსი უძღვნა პოეტმა – „ცად ასულ მერის“, „აფტონის წყალო“, „ჩემი მთიელი მერი“ და სხვ.

„კენტო ვარსკვლავო, მიბნედილ ფერის, მზესთან
შეხვედრას სულ რომ იჩქარო
რაც დაეხუჭა თვალები მერის, ეს მერამდენედ გახსენ ცის
კარი,
მერის ხატებავ, სადა ხარ ნეტავ, სადა გაქვს ბინა და
სამყოფელი,
უფიერფასესო, ნეტავ თუ ხედავ, როგორ მემწარა

წუთისოფელი“
(„ცად ასულ მერის“. თარგმნა თ. ერისთავმა).
ლექსში „პასუხად მისის სკოტს“ ბერნსი წერს:

„გულში შედგა სიყვარულის რია-რია, - სიმღერა ხომ
სიყვარულის ზიარია,
მაგრამ რითმა მღალატობდა ლექსში,
ვიდრე გვერდით არ მომიდგა ნაზი ციცა,
სიხარული არ მომბერა მაღალ ცისა, არ ამანთო მწყობრი
სიტყვის ემხით.
იმ თვალების ელვარებას ახლაც ვხედავ, ახლაც ვხედავ
იმის ჯადო ღიმღს,

სიყვარულის სიმღერა რომ დამაბედა, რომ შემიძრა გულის
ყველა სიმი.
კვალში მედგა, ცეცხლში მხვევდა, თვალს მიყრიდა
თვალში,
რიდი მქონდა, შიში მქონდა იმ თვალების მაშინ“

(თარგმნა თ. ერისთავმა).

პოეტის გვერდით მდგომი „ნაზი ციცა“, რომელმაც, მისივე თქმით, ააფერადა და ელვარება შესძინა მის რითმას, მთიელი მერი უნდა იყოს, თავისუფალი ჰაილენდის ტურფა ასული, პოეტის მუხად ქცეული, შოტლანდიელი ერის მარადიული სიყვარულის სიმბოლო. ამიტომაც იყო, რომ მადლიერმა ხალხმა პოეტის შთაგონების წყაროდ მოვლენილი ასულის ნატიფი ძეგლი აღმართა დანუნში და ერთიც გრინოკში, მშვენიერი მერი კემპბელის საფლავზე (ერისთავი, 1979: 390).

უკვდავი, წმიდა სიყვარულით საგსე სტრიქონები უძღვნა ბერნსმა მეუღლეს ჯინ არმორს; ჯინის მშობლებს თურმე არაფრად ეპიტნაგებოდათ დარიბი მეღექსე სასიძო და მათი შეუღლების წინააღმდეგი ყოფილან.

ბერნსს უზადო ნიჭი ჰქონდა, ყოველდღიურსა და სადაგში აღმოეჩინა დიდი და აღნიშვნის ღირსი, გაემარადიულებინა იგი. მისი ცხოვრების დეტალებიც ქცეულა მადლით ცხებული პოეზიის საგნად. იგი გლეხური წრიდანაა გამოსული და არასოდეს არ დასცილებია მიწათმოქმედის შრომას, მშობელი ხალხის ჭირ-ვარამით ცხოვრობდა, მათი ენით მეტყველებამ შეაძლებინა ლაკონიური და უბრალო ფორმით გადმოეცა დიადი გრძნობები და განცდები, ღრმა აზრები, რომლებიც ხალხის სულს და გონს ხსნიან, მშრომელი ადამიანის ღირსებას, მის ოცნებას და უმთავრეს მისწრაფებას თავისუფლებისა და ბედნიერი ცხოვრებისადმი. ბერნსის ლექსების გმირები უბრალო ადამიანები არიან, მხგნელ-მთესველნი, მჭედლები, მემალაროვე, მწყემსი თუ ჯარისკაცი, კეთილი და მამაცი ადამიანები, ნაზი შეყვარებულები და ომში მხნედ მიმავალნი. ამიტომაცაა, რომ მკვლევრები მას მეთვრამეტე საუკუნის ინგლისური ლიტერატურის ყველაზე მკაფიო „ხალხოსანს“ უწოდებენ. ძალზედ საინტერესო გვეჩვენება ამ მხრივ „მინდვრის თავგს (რომელსაც სორო დაუნგრია ჩემმა სახნისმა) „To a Mouse, On Turning Her up in Her Nest with the Plough“:

„ფეხმარდო წრუწუნავ დამფრთხალო,
ეგ გული რა მწარედ ფართხალობს,

ნუ ჩქარობ, თავი ქვას ახალო შიშით და ზარით,
მოიცა არ მოგკლავ, საწყალო ამ ჩემი ბარით.

.....
დაგექცა სახლ-კარი პაწია, შიგ ახლა ქარები დაძრწიან,
რა მწარე სვე-ბედი გაწვია შენ კაცის რისხვამ,
ბოგანო დატაკად გაქცია ამ დილას სისხამს.

ცხოვრებამ სიმწარე, თავუნა, ნუ ფიქრობ მარტო შენ
გარგუნა,
ბედის ჩარხს უკუღმა აბრუნებს დროება მკაცრად,
არ ზოგავს, ერთგვარად აღონებს თავგსაც და კაცსაც.
არც ისე მწარე გახდა არჩივი, - შენ მხოლოდ დღევანდელ
დარდს ჩივი,
და მე კი მომავლის აჩრდილებს შევეყურებ შიშით,
წარსულსაც, დალეულს დარდშივე, ვიგონებ ვიშით“

(თარგმანი თ. ერისთავისა).

როგორც მკვლევრები გადმოგვცემენ, ეს ამბავი, ბერნსის თანასოფლელთა მოწმობით, მართლაც მომხდარა, ბერნსი შეუძრავს სოროდანგრეული თავისი შეშინებულ ფართხალს თავის გადასარჩენად. ეს ჩვეულებრივი, გლეხური ცხოვრების ყოველდღიური, ბანალური ამბავი გააუკვდავა ბერნსის ნიჭიერებამ, ლექსის თითქოს მარტივმა, მაგრამ დრმა აზრმა შტააგონა მოქანდაკე, რომელმაც პოეტის საფლავის სკუპლტურულ კომპოზიციაში ჩართო გუთანზე დაყრდნობილი ფერმერის და ხნულში მოცუხცუხე თავისი ქანდაკება. საფლავის კომპოზიციაში მეორე ფიგურაცაა ზეციური ქალისა, რომელსაც ეკლიანი გვირგვინი უჭირავს - „ეს მისი ლექსის „ზმანების“ პერსონაჟია და მუზას განასახიერებს“.

ხალხის წიაღიდან გამოსული პოეტი, მისი თანამედროვეების გადმოცემით, პირდაპირი და სიმართლის მოყვარული ადამიანი იყო. ეს მის სტრიქონებშიც იგრძნობა, პოეტი არ უფროთხის განსაცდელს, არ გაურბის მოსალოდნელ რისხვას ძლიერთაგან წუთისოფლისა, ვისაც მისი მახვილი კალამი მამხილებლად სწვდება. ამ მხრივ ნიშანდობლივია მისი „სიზმარი“ (The Dream, 1786), რომელიც პოეტის თანამედროვე მეფე ჯორჯ III ეძღვნება. ლექსი, მისი შინაარსის გამო, ბერნსის სიკვდილის შემდეგ დაიბეჭდა. ლექსს აქვს საინტერესო, ირონიული მინაწერი: „პოეტს ესიზმრა, რომ ესწრებოდა მეფის დაბადების დღის საზეიმო ცერემონიალს 1786 წლის 4 ივნისს და ამ ლექსით

მიმართა მეფეს. მას იმედი აქვს, რომ სიზმარს სახელმწიფო
ლაღალტად არ ჩაუთვლიან.“

„.....ვერ ვიტყვი მეფეო, რომ ჩემი ლექსები
ნატიფი რითმით მაქვს ნაქარგი;-
სიმართლე ურჩია, თავს არსად დამალავს,
არ უკვარს მანჭვა და ლაქარდი.

.....
ღმერთმა დამიფაროს, აუგად ვახსენო მე კანონმდებლობა
ინგლისის
და ვთქვა, რომ არ გყოფნით ამ ერის მართვისთვის
სიბრძნე და მეფური სინდისი.
მაგრამ ის უნდა ვთქვა, რომ ძლიერ მაკვირვებს,
ვის ანდეთ სამართლის სადავე- ცხენების ჩონჩორიკს რომ
უნდა ხვეტავდნენ
ისინი ქვეყანას მართავენ, ამ ძნელბედობის დღეს“

ბერნსის სატირის ისრები, როგორც ვხედავთ, თვით მეფესაც
სწვდება, მთელს მის კამარილიას, არ ინდობს პრემიერს –
უილიამ პიტს. ლექსში მეფე არც ისე ჭკვიანია, რომ სამეფოს
მართავდეს. დიდკაცობა ყველგან ქვეყანას, ხალხი კი მძიმე გა-
დასახადების ქვეშ მოკუნტულა და თავის გადარჩენაზე ფიქ-
რობს:

„ბრიტანეთს მიეცით ნანატრი მშვიდობა, -
იმთვლებს დამტვრეულ კიდურებს,
გადასახადი კი ცხვარივით კრეჭავს და ხანდახან მის
ტყავსაც შიგ ურევს.
მე რა მესაქმება, ერთი გლეხკაცი ვარ, არ მინდა ჩინი და
პატივი,
ოღონდაც, ბალახის ჭამა ნუ მომიწევს, მინდორში
გაშვებულ ბატივით
ერთ მშვენიერ დღეს.
არა, უნდობლობას სულაც არ ვუცხადებ პერსონას ვილიამ
პიტისას,
ვალეები ბევრი გაქვთ, უფალო მეფეო, დაფარვა იკისრა.“

(თარგმანი თ. ერისთავისა).

ბერნსი, როგორც მკვლევრები აღნიშნავენ, დიდი ფრანგი
განმანათლებლის რუსოს თაყვანისმცემელი და თანამოაზრე
იყო და მის მსგავსად ცივილიზაციით გაურყვნელი ადამიანი
ბუნებასთან ახლოს, სოფლურ გარემოში ეგულებოდა, სადაც,

მართალია, სიღარიბეს დაესადგურებინა, მაგრამ მის საპირ-
წონედ უხვად იყო სიწმინდე, სიმართლე, ნამდვილი წუხილიცა
და ნამდვილი მხიარულებაც. სიღარიბისა და სიმდიდრის და-
პირისპირება მისთვის არაა მხოლოდ სოციალური უსამართ-
ლობის გამოვლენა. ის უფრო ღრმა, ფილოსოფიური პრობ-
ლემაა, ეგზისტენციალური. და მაინც ადამიანის არსებაში
ბუნებითად მოქცეული იმპულსი ზნეობისა, პოეტის რწმენით,
აუცილებლად გაღვივდება და ადამიანსაც გაათავისუფლებს
მისი წარმწყმედი, მასშივე არსებული, უკეთურებისაგან (ჭელიძე,
1964: 5-8).

რობერტ ბერნსის სატირა ხალხური იუმორითა და
ხალისიანი განწყობითაა გაჯერებული. მსუბუქად, უბოროტოდ,
მაგრამ დაუნდობლად ამხელს იგი საზოგადოებრივი ცხოვრების
უკეთურებას, თავაშვებულობასა და ქარაფშუტობას „ელიტა-
ლური წრეებისა“, სამღვდელოების და სახელწიფო მოხელეების
ფარისევლობას, უსულგულობას იმ ადამიანების, რომლებსაც
ცხოვრების აზრად და მიზნად მხოლოდ წუთისოფლის სიამენი
დაუსახავთ;

ვილის ლექსიდან „წმინდა ვილის ლოცვა“ – თავი ღვთის
ერთგულ, უცოდველ კრავად რომ წარმოუდგენია, თავად გარ-
ყენილების მორევში ჩაფლულს სხვათა მხილება და განქიქება
დაუსახავს ცხოვრების აზრად. მას ზიზღსა ჰგვრის თავი-
სუფალი ნების ადამიანები, სიცოცხლით და იმედით სავსენი,
რომლებსაც ღოგმატები კი არა, ჭეშმარიტი სიყვარულისა
სწამთ:

„ვადიდებ უფალო, მაგ ძალას, მაგ სახელს,
სხვას ბნელში ატარებ და ბნელში ასახლებ,
შენი რისხვისაგან მრავალი ცახცახებს - დასჯილი
უბრალოდ,
მე კი მანათობელ ჩირადნად დამსახე, იდიდე უფალო!
გუშინდამ.... შენც იცი, დამყურებ ზევიდან, მეგისთან
ვიყავი-“

აბა და ჰვიდა!
ლიზის ნუ მისხენებ, მეც მაგას ვჩივი და
ჩემს თავს ვსაყვედურობ, - ეს რა მომივიდა,
ნასვამი ვიყავი პარასკევ დილიდან, იმან თუ მიბიძგა,
თორემ ნამუსისთვის თავს მსხვერპლად მივიტან,
შენს სახელს ვიფიცავ!“

ასეთია ვილის მორალური სახე, მაგრამ მისი ფარისევლური ბუნება ვერ ისვენებს სხვათა კეთილი ბუნებისა და მოყვასისადმი სიყვარულის შემქურე, დღემუდამ დაეძებს შარსა და ბოროტებას:

პირველად, უფალო, მიხედე ჰამილტონს,
ლოთი და შფოთია, შენს სახელს არ ინდობს,
თამაშობს ქაღალდს და თან ისე რაინდობს,
ისეთი ხიბლი აქვს, რომ ხალხი ბრიყვდება,
ზურგს გვაქცევს ამიტომ, ივიწყებს ბიბლიას
ჭირი შეუშე მის თაროს, ქანდარას,
მის ხახვს და კარტოფილს“

(თარგმანი თ. ერისთავისა).

წმინდა ვილის მრისხანებას პრესვიტერიანებიც იმსახურებენ და ის, „ენატარტალა“ ეიკინიც, რომელსაც წმინდა ღვთისმსახურისათვის „ქოქოლა“ დაუყრია. ყველა ცოდვილი და დამნაშავეა, მხოლოდ ვილის ეკუთვნის „წყალობა ღვთიური“, დიდებაცა და სახელიც და, რაც მისთვის უმთავრესია, – „ყოველდღიური ცხოვრების სიამე“, რათა „მარადიული ბრწყინვით“ იფოფინოს, ვითარცა კრავმა უცოდველმა.

ლექსის დაწერის საბაზად ნამდვილი ისტორია ქცეულა – ბერნსს ძმასთან, გილბერტთან ერთად 1784 წელს ეირის საგრაფოში გეეინ ჰამილტონისაგან იჯარით აუღიათ მოსგილის ფერმა, რომლის სახელის მიხედვით პოეტს „რობი მოსგილსაც“ კი ეძახდნენ თურმე. ეს პერიოდი სავსეა სასიყვარულო თავგადასავლებით და წვრილ-წვრილი, უბოროტო ავანტიურებით. სხვათა შორის, მაშინდელი დაუცხრომელი სატრფიალო თავშექცევის უცოდველ ნაყოფს პოეტმა მშვენიერი ლექსი უძღვნა - „ჩემს უკანონო შვილს“. ამიტომაც იყო, რომ ბერნსი მოხლინის ეკლესიაში „მონანიების სკამზე“ დასვეს და შეაჩვენეს ამ ცოდვისათვის; შეჩვენება-მონანიების რიტუალში მოხლინის ეკლესიის მნათე უილიამ ფიშერი – ლექსის „წმინდა ვილი“, ლოთი და გარყვნილი, მზაკვარი, ყოველად უპრინციპო ადამიანი - განსაკუთრებული მონდომებითა და სიამით მონაწილეობდა.

მოხლინელი ადვოკატი გეეინ ჰამილტონი ლიბერალურად განწყობილი, კეთილშობილი კაცი, მომლხენი და მეგობრების მოყვარული, რომელიც დაახლოებული იყო ბერნსების ოჯახთან, სამღვდელოებას მაინცადამაინც არ სწყალობდა. ვილი ფიშერი სათავისო დროს ელოდებოდა, რათა ანათემას გადაეცა

ადვოკატი. ერთხელაც ჰამილტონმა შაბათის უქმე დღეს მსახურს ახალი კარტოფილის ამოთხრა სთხოვა სადილისათვის. ასეთი „მკრეხელური ფაქტი“ უწყურადღებოდ არ დაუტოვებია ღვთისმოსავ მნათეს და საჯაროდ შეაჩვენა იგი, თანაც ჯარიმის გადახდაც მოსთხოვა თურმე, რაც სასაცილოდაც არ ეყო ჰამილტონსა და მის მეგობარს ეირენელ ნოტარიუსს რობერტ ეიკინს, ცნობილ „ორატორ ბობის“. ეიკინი ჰამილტონისა და ფიშერის ერთი სასამართლო დავისას, როცა პრესვიტერიანებმაც ჰამილტონის მხარე დაიკავეს, დამცველად გამოდიოდა და ბრწყინვალე სიტყვით წარმატებით დაასრულა პროცესი. ასეთია ამ ლექსის პერსონაჟების ნამდვილი, ცხოვრებისეული თავგადასავალი, რომელიც, ზოგადად, პირმოთნეობის, ფარისევლობის და ადამიანურ მანკიერებათა განმაზოგადებელ სატირულ მხილებად იქცა რობერტ ბერნსის უკვდავი ნიჭის წყალობით (ერისთავი, 1979: 391).

ბერნსის ბედნიერება შრომაშია, იმ სოფელზე ზრუნვაში, რომელსაც შოტლანდია და მისი ხალხი ჰქვია, სხვა დიდება და ფუფუნება არ ეკარება მის სულს და გონებას. სიმდიდრე და ფული „ბოროტის ზეიმა“, მისი საცთური:

„წყეულიც იყავ უშნო ქაღალდო,
კაცმა სიცოცხლე როგორ გაგანდოს!
მე სიყვარულიც კი გამერიდა,
გამაგდებინე ჭიქა ხელიდან.
ამ ქვეყნად ღმერთი მართლაც არ არის,
დააბეჩავე კაცი ალალი“

(„წარწერა ქარაღდის ფულზე“, თარგმნა ფ. ბერიძემ).

შოტლანდიაში დღესაც არის ერთი მშვენიერი ტრადიცია – ბერნსის ბაღადის „ტემ ო'შენტერი“-ის საჯარო ზეპირი კითხვა, რომელშიც ყველანი მონაწილეობენ, მოსწავლეები, მასწავლებლები, სტუდენტები და პროფესორები, ყველა პროფესიისა და ფენის ადამიანები. სოფელ ალოუეიში, იქ სადაც ბერნსის კოტეჯია, ბაღის კუთხეში ღუდის კათხით ხელში მხიარულად მუსაიფობენ ბაღადის პერსონაჟები – თავად ტემ ო'შენტერი და მისი მეგობარი ხარაზი ჯონი.

ასეთივე კომპოზიცია დგას სოფელ კირკოსვალდში, სადაც ხარაზი ჯონის სახლთან, რომელიც სინამდვილეში თავად პოეტის უახლოესი მეგობარი იყო - ჯონ დევიდსონი. ბაღდას რაღაც ავტობიოგრაფიული ამბავი უდევს საფუძვლად. თვითონ

პოეტი ხომ თავგადასავალებით მოცული და ლუდის მოყვარული, იუმორით გამთბარი, მიწისა და სიცოცხლის მეხოტბე „ცქაფი ბიჭი“ იყო, „ჭკუისკოლოფა“ და „ირმისფეხება ქალწულების“ რისხვა (ერისთავი, 1979: 393).

ბერნსის პოეზიას მკვლევრები წინა რომანტიკული ხანის შემოქმედებით ძიებებთან აკავშირებენ. ფაქტი ისაა, რომ რობერტ ბერნსი თავისი შემოქმედებით არღვევს საზღვრებს ყოველგვარი „იზმისა“. მის ლექსებში ზოგი სენტიმენტალიზმის გავლენას ამჩნევს, ზოგი რომანტიზმის კვალს დაეძებს (სოხაძე, 2008), და ეს ალბათ ბუნებრივიცაა, რობერტ ბერნსის ღვთიერკურთხეული ნიჭიერება, ჩვენ ასე ვფიქრობთ, არც ერთ ამ მიმდინარეობათა ჩარჩოებში არ ეტყვა, მისი ლექსი შეიძლება სენტიმენტსაც შეიცავს და რომანტიკასაც, როგორც ნებისმიერი მაღალი, ჭეშმარიტი შემოქმედება.

ბერნსი დიდებამ მაღევე იპოვა, მაშინვე, როგორც კი მზის შუქი იხილა მისმა კრებულმა „ლექსები დაწერილი უმეტესად შოტლანდიურ დიალექტზე“ (Poems Written Chiefly in the Scottish Dialect, 1786); იგი აღიარებულ იქნა შოტლანდიის სინდისად, მასში ხედავდა შოტლანდიელი ერი საკუთარ პოლიტიკურ სუვერენულობასაც კი, ამიტომაც მისი დაბადების დღე 25 იანვარი შოტლანდიის ეროვნულ დღესასწაულად იქცა, რომელიც დიდი სიამაყითა და ზეიმით აღინიშნება ხოლმე ყოველწლიურად.

„ქოხმასში შობილი, მერცხალივით ბიჭი, რობინი“, როგორც ერთ ავტობიოგრაფიულ ლექსში უწოდებს თავს, ეწია ნატვრის ასრულებას – მშობლიური შოტლანდიის სამსახურში გალია წუთისოფელი, ისეთსავე ქოხმასში, როგორშიც იშვა, რადგან არასოდეს უძებნია სხვა სიმდიდრე და პატივი, გარდა ამ სანუკეველი სამსახურისა:

„ვიცით ვიტყვი, - იმ დღეიდან აქამომდე
ერთი დიდი და უცვლელი ნატვრა მომდევს,
ნატვრაა თუ ჩემი გულის ფეთქვა:-
ის მინდოდა, - ყველა ფიქრი,
ყველა გარჯა
შოტლანდიის სამსახურში დამეხარჯა,
სხვა თუ არა,
ლექსად მაინც მეთქვა.
მე ეკლიან თავცეცხლასაც შევხაროდი,
არ ვახლებდი ნამგალსა და დანას,

რომ სამშობლოს საყვარელი სიმბოლოთი
ვამაყა ჩემი ქერის ყანას.
არც რამ მსურდა, არც რამ მშურდა
სხვა ერის და სხვათა ყოფის,
შოტლანდიის შვილი რომ ვარ
საამაყოდ ესეც მყოფნის“

(„პასუხად მისის სკოტს“, თარმანი თ. ერისთავისა).

ჩვენი ეს პატარა ნარკვევი რობერტ ბერნის შესახებ მისი ერთი, საქვეყნოდ ცნობილი ლექსით უნდა დავასრულოთ: „ცოლი მყავს და ნამუსი მაქვს“ შოტლანდიელთა საყვარელ სიმღერად იქცა. იგი ნამდვილი ჰიმნია სიყვარულის, გულწრფელობის, პატიოსნების და თავისუფლების, რაც ყველა მაღალ და ზნეობრივ გრძნობას აერთიანებს, ამიტომაცაა, რომ ყველა თაობისა და გემოვნების ადამიანი ღიღინებს მის სტრიქონებს და არა მარტო შოტლანდიაში. კომპოზიტორმა გ. ცაბაძემ ამ ლექსზე მშვენიერი, ერთობ პოპულარული სიმღერა შექმნა (სიმღერაში ლექსის მხოლოდ დასაწყისი სტროფია შეცვლილი):

„ცოლი მყავს და ნამუსი მაქვს,
არ დაეუთმობ არავის,
რქებს ვერაფერ ვერ დამადგამს,
არც დავადგამ არავის.
ფულს დავხარჯავ, თუ მაქვს ჩემი,
არ ვუმაღლი არავის,
არა მაქვს რა გასაცემი,
არც სესხსა ვთხოვ არავის.
მე არავის ვემონები, არც ვბატონობ არავის,
მტერს შიშველი ხმალით ვხვდები,
ქედს არ ვუხრი არავის
გავიხარებ, გავლადღები,
არ ვიდარდებ არავის,
თუ არავის ვენადგვლები,
არც მე დავდევ არავის“

(თარგმანი თ. ერისთავისა).

დასკვნა. ამგვარად, განუზომელია რობერტ ბერნის დამსახურება შოტლანდიური ლიტერატურის განვითარების მხრივ. ბერნსმა გაამდიდრა და გაამრავალფეროვნა შოტლანდიური ხალხური ლექსიკა, მშობლიური ხალხის კულტურა, შოტლანდიელი ხალხის ენა პოეზიის ენად იქცა. თავისი უკვდავი

ლექსებით მებრძოლ სულისკეთებას აღვივებდა ერში და, ამავე დროს, ვაჟკაცური ქმედებისაკენ უბიძგებდა მას.

შოტლანდიელმა ერმა შეიყვარა და სათანადოდ დააფასა თავისუფლებისა და სიყვარულისათვის თავგამოდებით მებრძოლი პოეტი, რომლის გენიაც მშობლიური ხალხის წიაღში იშვა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

თოფურიძე, 1959 – თოფურიძე ც., ბერნსი რ., „ცისკარი“, თბ., 1959.

ჭელიძე..., 1964 – ჭელიძე ვ., ბერნსის ლირიკა რ., თბ., 1964.

შოტლანდიური პოეზია, თბ. 1979, შესავალი წერილი თ. ერისთავის.

სოხაძე, 2005 – სოხაძე თ., რობერტ ბერნსი ქართულ სინამდვილეში, „კლასიკური და თანამედროვე ქართული მწერლობა“, თბ., 2005, № 8.

ბერნსი, 1982 _ Бёрнс Р. Стихотворения – The Poetical Works .М., 1982.